

BOOK REVIEW – RECENZE

John Hines – Nelleke IJssennagger-van der Pluijm: Frisians of the Early Middle Ages. Boydell and Brewer, Woodbridge 2021. ISBN 978-1-78327-561-8. 423 str.

Historické raně středověké Frísko představuje oblast se složitou minulostí, a tak stejně jako jeho obyvatelé, ho může být náročné blíže charakterizovat a definovat. V minulosti tato oblast zahrnovala nejen území dnešního Nizozemí, ale rozprostírala se podél pobřeží Severního moře od západního ústí řeky Šeldy na jihu až po ústí řeky Vezery na severu (*de Langen – Mol 2021*, 83). Ačkoliv se z pevninského hlediska jedná o poněkud okrajově situovanou oblast, z perspektivy Severního moře představuje velice důležitou zónu protkanou obchodními trasami. Pobřežní oblasti Fríska disponovaly bohatým systémem vodních toků, které byly využívány k přepravě zboží a umístily tak Frísy do role zprostředkovatelů námořního a dálkového obchodu. Silná asociace s námořním kontextem tak dokonce vedla k úvahám o významu raně středověkého označení Frís, které bývá někdy považováno za synonymum pro námořního obchodníka (*Lebecq 1990*, 87). Frísko tak jako křižovatka mezinárodních spojů hrálo roli nejen jako zprostředkovatel dálkového obchodu, ale bylo prostředníkem i v kulturním, sociálním a geografickém ohledu, což mělo vliv například na identitu či materiální kulturu obyvatelstva (*IJssennagger 2013*).

Dosavadní bádání pojednávalo o Frísku spíše okrajově, a to v kontextu studia jeho větších sousedů Británie, Skandinávie a Karolínského říše. Větší pozornost byla věnována především výše zmíněným námořním aspektům (např. *Crumlin – Pedersen 1965; Ellmers 1990; Lebecq 1990*), na než se soustředí i dosud nejpodrobnější publikace o Frísech, kterou je dvousvazková kniha Stephana Lebecqa s názvem *Marchands et Navigateurs Frisons (Lebecq 1983)*.

Představí tuto společnost jako vlastní nezávislý celek, který přispíval do dění raně středověké Evropy, zpochybnit zažité stereotypy a překlenout disciplinární a jazykové bariéry spojené s oblastí fríských studií se snaží sborník s názvem *Frisians of the Early Middle Ages*. Jedná se o souhrn příspěvků přednesených na sympoziu v Leeuwardenu v roce 2018 editovaný profesorem Johnem Hinesem a Nelleke IJssennaggerovou. První z jmenovaných autorů působí na univerzitě v Cardiffu, kde se soustředí na archeologické a historické prameny v anglo-saském prostředí a celkovém kontextu raně středověké severní Evropy. Spoluautorka Nelleke IJssennagger-van der Pluijm je v současné době ředitelkou Fryske Akademy v Leeuwardenu a zabývá se materiální kulturou raně středověkého Fríska, problematikou mezikulturních kontaktů a námořní konektivity v Severním moři.

Studiemi v tomto svazku propustují snahy lépe přiblížit identitu Frísů a odpovědět na ústřední otázky: kdo byli Frísové a co lze označit za fríské? Termín Frís se totiž může ve svém významu v různých časových úsecích, místech, typech textů a kontextech lišit. Zároveň příspěvky upozorňují na složitost a problematiku identifikace etnických skupin v raném středověku, která byla mnohdy doprovázena zjednodušenými představami o minulých národech.

Publikace obsahuje úvodní článek a dalších dvanáct kapitol. Na závěr každé z nich je umístěn prepis diskuze, která následovala po prezentaci každého příspěvku na konferenci. Kapitoly jednotlivých autorů jsou zde prezentovány jako řada chronologicky a geograficky propojených studií, nejsou však tematicky uspořádány ani rozděleny do sekcí podle chronologie či druhu pramenů. Tematicky rozmanité pořadí studií tak poskytne nejen celkový přehled o dané oblasti studia, ale zároveň zaručí, že se čtenář nezabývá jedním tématem příliš dlouho. Naopak jasné a výstižné názvy jednotlivých kapitol budou nápomocny těm, kteří v knize cíleně hledají pouze určitý druh informací.

První kapitolu věnovali editoři přiblížení tématu knihy a shrnutí cílů edice pod názvem *Studies in Historical Archaeology*, v níž vyšel tento svazek a která pochází ze sympozií vedených zesnulým profesorem Giorgiem Ausendou. Tato edice primárně cílí na studium minulých národů v interdisciplinární perspektivě archeologie, historie, lingvistiky a dalších oborů.

Přehled fríské materiální kultury představuje Egge Knol, který za pomoci přiblížení různých kategorií artefaktů a jejich kontextu poskytuje vhled do každodenní reality někdejších komunit. Na konkrétní kategorii archeologických pramenů se soustředí Annet Nieuwhofová. Prostřednictvím keramických materiálů diskutuje problematiku proměnlivé skupinové identity, sociálních vztahů a sítí na pozadí migrace a přerušovaného osídlení Fríska v 5. století. Jako zásadní faktor pro fungování sociálních sítí zdůrazňuje rodinnou identitu a roli žen při odchodu za manželskými partnery. Johan A. W. Nicolay studuje skrze kovové artefakty Frísko jako oblast mísící v sobě kulturní prvky franského, anglosaského a skandinávského světa. Za pomoci šperků a jejich dekoru zkoumá autor možné projevy skupinových identit, které studuje na komunitní úrovni. Šperky dále zkoumá ze sociálně politického pohledu a neopomíná ani náboženská hlediska.

Jelikož Frísové patřili mezi společnosti obývající část jižního pobřeží Severního moře, jsou automaticky spojování s námořními cestami a obchodem, který byl domněle propojen s jejich každodenní ekonomikou. Dosud tak byli často vykreslováni jako kombinace zemědělců a námořních obchodníků pohybujících se v Severním moři, kdysi též známém jako *Mare Frisicum*. Tento obraz ekonomiky dálkového obchodu v kombinaci s chovem hospodářských zvířat se však v posledních letech začal měnit. Myšlenku námořního charakteru Frísů a jednotnosti jejich území se v knize snaží zpochybnit podnětný příspěvek Gilles de Langena a Johannese A. Mola. K pochopení vzájemného vztahu obchodu a fríské společnosti se autoři zaměřili na popis obchodních cest procházející frískou oblastí, které následně komparovali s koncepty moci a krajiny. Na pozadí rekonstrukce raně středověkého Fríska z geografické perspektivy a popisu hlavních typů krajiny tak autoři zvažují umístění raně středověkých obchodních center. Poukazují na fakt, že pomíneme-li některá známá obchodní sídla spojovaná s fríským dálkovým obchodem (např. Dorestad), žádná další obdobná místa podél pobřeží či řek nebyla ve Frísku přítomna až do 10. století. Tehdejší centra dálkového obchodu se tak nacházela nedaleko fríských hranic nebo mimo ně. Je proto možné předpokládat, že fríská společnost, minimálně ve východních a západních oblastech, měla alespoň z počátku spíše venkovský charakter spoléhající se především na vlastní zemědělskou produkci.

Kapitola Bente Majchczacka prezentuje přehled nedávných terénních výzkumů na ostrovech severního Fríska, které byly během 7. a 8. století po přibližně stoleté pauze znovu osídleny. Jelikož obyvatelé severofríských ostrovů byli mořeplavci, vyvinuli si silné vazby s jižním pobřežím Severního moře a jižním Jutskem, konkrétně archeologické prameny odhalují obchodní spojení například s centrem v Ribe. V návaznosti na tyto kontakty jsou zde dále řešeny otázky formování fríské identity nově přichozími obyvateli a mísením kulturních prvků z dalších oblastí.

Kontakty jsou řešeny i v jedné z dalších kapitol. Častá asociace zmíněné společnosti s námořní sférou vedla Nelleke IJssennagger-van der Pluijm k zamyšlení se nad důkazy potvrzující tuto spojitost. Pomocí kombinace různých pramenů se zabývá námořní konektivitou a tím, jakým způsobem a do jaké míry formovala frískou společnost a její mentalitu. Jelikož je výpovědní hodnota pramenů poskytující vhled do interakce Frísů s mořem proměnlivá, autorka vyzdvihuje důležitost antropologického přístupu, který dle jejího názoru vede k lepšímu porozumění společností žijících na pobřeží.

Za pomoci písemných pramenů, zejména karolínského zákoníku *Lex Frisionum*, je přiblížena právní a politická organizace Frísů v období od 5. století. Han Nijam ve své studii vyzdvihuje roli a význam sněmu thing jakožto prvku, který v sobě soustředí zákonodárnou moc i politickou organizaci. Zároveň jsou tato shromáždění hodnocena i ve vztahu k panovníkovi, jehož autorita a postavení zůstává ve fríské minulosti stále poněkud nejasná. Na historických pramenech staví svůj příspěvek také Ian Wood, který se věnuje otázkám vztahu mezi Franky a Frísy na pozadí politického dění v merovejském období. Interakce mezi těmito skupinami probíhala na území známém jako *Frisia Citerior*, archeologické výzkumy však zasadily toto místo do oblasti Dorestad-Utrecht, proto se autor soustředí na zmíněné teritorium a na spornou hranici mezi těmito centry. Role Franků prostupuje i příspěvkem editora svazku Johna Hinese, který využívá historické prameny k přiblížení identity ve světle náboženské konverze v raně středověkém Frísku.

V neposlední řadě odhalují písemné prameny vztah dalších dvou národů, kterými jsou Frísové a Sasové. Robert Flierman věnuje pozornost zmínkám římských autorů a tomu, co se skrývá pod použitím pojmů fríské a saské. Krátké a nejasné zmínky v historických materiálech vedly autora ke snahám podrobněji charakterizovat tyto společnosti a prezentovat jejich spojitosti i odlišnosti například raným středověkem. Zároveň autor pomocí písemných pramenů poukazuje na otázky diskontinuálního osídlení Fríska mezi 3. a 5. stoletím. Těm se ostatně věnují i další autoři v tomto svazku. Robert Flierman upozorňuje, že Frísové objevující se v antických pramenech nemusí být totožní s těmi, kteří vystupují v pozdějších písemných pramenech. Podobný problém lze spojit například i se Sasy, jejichž označení bylo používáno s určitou flexibilitou a nelze tak předpokládat, že někdejší autoři vždy referovali k totožné, homogenní skupině (Flierman 2017). Například Matthias Springer zdůrazňuje zastřešující charakter tohoto termínu, který nemusel nutně zahrnovat skupiny stejného etnického původu, podobně jako je tomu u označení Viking (Springer 2003, 16).

Poslední dva příspěvky jsou založeny především na lingvistické analýze. První z nich se zabývá konceptem anglo-fríštiny, jeho kritikou a představením nového pojetí, které umožnily nedávné poznatky historické lingvistiky. Prostřednictvím vazby mezi jazykovými a archeologickými prameny analyzuje Arjen P. Versloot prostorové vzorce v distribuci artefaktů, runových nápisů a místních názvů spojených s ranými Frísy a Anglosasy. V druhé studii pojednává Tineke Looijenga o runovém písmu nalezeném na území Fríska. Předměty s runami, nacházející se na fríském území v období mezi 6. a 9. stoletím, jsou zde posuzovány v rámci runových nálezů i z dalších oblastí. Zjevné spojitosti mezi různými místy výskytu run poukazují na dynamiku regionu a vzájemné interakce s dalšími oblastmi. Autorka zdůrazňuje nutnost tvorby kompilace runových nálezů v oblasti Severního moře a jejich zhodnocení v širším kontextu. V závěru knihy čeká čtenáře finální diskuze, která se však více než shrnutí tematiky knihy věnuje možnostem zapojení veřejnosti do výzkumu historických Frísů.

Recenzovaná kniha nepředstavuje jediné obsáhlé dílo na téma Frísů publikované v posledních letech. Frísové tvořili hlavní střed zájmu i předešlé publikace v této ediční řadě (Hines – Ijssennagger 2017), ačkoliv ta se soustředila na zasazení dané společnosti do kontextu kontaktů a vztahů s ostatními obyvateli žijícími na pobřeží Severního a Baltského moře. Obě publikace se tak tematicky částečně překrývají (mají stejné editory i některé autory), především však dochází k vzájemnému doplnění. Společně obě publikace poskytují komplexní vhled do samotné fríské společnosti i do její role v rámci širšího geografického a kulturního rámce.

Jednotlivé příspěvky jsou vhodně zvolené a poskytují dostatečně podrobný přehled poznatků z této oblasti studia. Diskusní sekce na konci jednotlivých kapitol taktéž sestává z relevantních dotazů a komentářů, nicméně s přihlédnutím k jejímu celkovému rozsahu (asi 76 stran) není její informační přínos pro celkovou publikaci nijak markantní. Výhodu lze spatřovat v poměrně širokém geografickém rozsahu sborníku, jelikož jeho zájmu neunikají ani okrajovější oblasti (např. ostrovy u západního pobřeží Šlesvicka-Holštýnska). Především ale přínos knihy spočívá v podání uceleného souhrnu nedávných výzkumů anglofonním čtenářům, pro něž jsou poznatky o raně středověkých Frísech rozptýleny do celého množství různých cizojazyčných publikací. Celkově tato sbírka studií představuje kvalitní práci poskytující cenný multidisciplinární přehled poznatků o problematice Frísů a je tak vítaným přírůstkem do poměrně málo početné dostupné literatury.

Eliška Grygarová

Literatura

- Crumlin-Pedersen, O. 1965: Cog-kogge-kaag, træk af en frisisk skibstypes historie, Handels – og Søfartsmuseet på Kronborg. Årbog 24, 81–144.
- de Langen, G. – Mol, J. A. 2021: Landscape, trade and power in Early-medieval Frisia. In: J. Hines – N. Ijssennagger-van der Pluijm (eds.), Frisians of the Early Middle Ages. Woodbridge: Boydell Press, 79–136.

- Ellmers, D. 1990:* The Frisian monopoly of coastal transport in the 6th–8th centuries AD. In: S. McGrail (eds.), *Maritime Celts, Frisians and Saxons. Papers Presented to a Conference at Oxford in November 1988*. London: Council for British Archaeology, 91–92.
- Flierman, R. 2017:* *Saxon Identities, AD 150–900*. Studies in Early Medieval History. London and New York: Bloomsbury Academic.
- Hines, J. – IJssennagger, N. (eds.) 2017:* *Frisians and their North Sea Neighbours: From the Fifth Century to the Viking Age*. Woodbridge: The Boydell Press.
- IJssennagger, N. L. 2013:* Between Frankish and Viking: Frisia and Frisians in the Viking Age. *Viking and Medieval Scandinavia* 9, 69–98.
- Lebecq, S. 1983:* *Marchands et navigateurs Frisons du Haut Moyen Âge*. 2 vols. Lille: Presses Universitaires de Lille.
- Lebecq, S. 1990:* On the Use of the Word “Frisian” in the 6th–10th Centuries Written Sources: Some Interpretations. In: S. McGrail (ed.), *Maritime Celts, Frisians and Saxons*. Council for British Archaeology Research Reports 71, 85–90.
- Springer, M. 2003:* Location in Space and Time. In: D. H. Green – F. Siegmund (eds.), *The Continental Saxons from the Migration Period to the Tenth Century: An Ethnographic Perspective*. Woodbridge: Boydell Press, 11–36.

Artificial Intelligence Usage Policy

Using Artificial Intelligence-based tools is not prohibited for papers submitted to Archeologické rozhledy. However, the usage is acceptable for parts and sections (typically the Introduction or Conclusion), the paper should not be AI-produced completely.

When AI has contributed extensively to the writing (typically ChatGPT), this fact must be stated in the Acknowledgements section of the paper. Production or modification of graphic content by AI software (e.g. Midjourney) is allowed for illustrative figures, but is prohibited for data-presenting figures (graphs, maps, analysis results, and others). The usage must be clearly stated in the figure caption.

When AI-powered software has been used for language refinement of an already written text (e.g. DeepL), literature research (e.g. sciteAI, ResearchRabbit) or in other ways that did not directly and significantly formulate the content of the paper, the AI acknowledgement is not mandatory.

The image was created by AI using the Hotspot AI Art Generator (hotpot.ai/art-generator).